

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Název habilitační práce: **OD PROPAGANDY K DEKONŠTRUKCII: TRANSFORMÁCIA KULTÚROTVORNÝCH NARATÍVOV V SLOVENSKEJ A ČESKEJ AUDIOVIZUÁLNEJ TVORBE**

Autor: Mgr. art. Štefan Timko, PhD.

Oponent: doc. PhDr. Václav Soukup, CSc.

Předmět, metodologie a struktura habilitační práce

Ve své habilitační práci Mgr. art. Štefan Timko, PhD. předložil komparativně koncipovanou teoretickou analýzu a interpretaci vývojových proměn kulturotvorných narativů (mýtů, pověstí nebo literárních zpracování historických událostí) v slovenské a okrajově i české filmové a televizní tvorbě. Zvláštní pozornost věnoval čtyřem tematickým okruhům historického žánru, které mají ve slovenské kinematografii dlouhodobou historickou a sociokulturní tradici a dodnes představují inspirativní zdroj pro současné televizní a filmové tvůrce. V předložené habilitační práci se konkrétně jedná se o reflexi audiovizuálních narativů spjatých s osobnostmi Janošíka, Cyrila a Metoděje, Dubčeka a fenomén holokaustu a perzekuce židovského obyvatelstva v průběhu druhé světové války. Všechny tyto tematické okruhy se dotýkají slovenské historie a jsou obvykle zpracovány prostřednictvím žánru historického filmu. Autor byl při zpracování své práce pozitivně inspirovaný zejména pracemi postmoderního historika Roberta Rosenstona a výzkumy Ústavu středoevropských jazyků a kultur věnovaných interpretaci filmových a literárních děl. Proto se podle mého názoru správně zaměřil na analýzu témat a forem historického filmu. Svoji práci také úspěšně navázal na výzkumy významných českých teoretiků historického filmu Lubomíra Kopala a Luboše Ptáčka, kteří ve svých pracích věnovali zvýšenou pozornost problematice historického a sociokulturního kontextu filmových děl. Pod vlivem těchto filmových teoretiků se Štefan Timko ve své práci pokusil postihnout vývojové proměny jím zvolených tematických okruhů tak, jak byly prezentovány ve slovenské a okrajově i české filmové a televizní tvorbě, s důrazem na jejich propagační funkci i následnou postmoderní dekonstrukci. Proto věnoval pozornost historickému, společenskému a politickému kontextu, ve kterém jím analyzované filmy vznikaly a otázkám, které jsou spjaty s nositeli reprezentace historie, jako jsou postavy, motivy a témata, v jejich vzájemném strukturálním spojení. Autor se také nevyhýbal deskripci, analýze a interpretaci funkcí

konkrétních filmových děl v historickém a ideologickém kontextu a způsobům, jimiž byla v dobové kinematografii prezentována historie.

Na habilitační práci oceňuji nejen volbu kulturologicky relevantních tématických okruhů, ale také zvolenou metodologii. Vysoce hodnotím autorovu snahu uplatnit ve svých analýzách a interpretacích komparativní metodu, metodu historicko-kulturní kontextualizace, diskurzivní analýzu a intertextuální přístupy, které rozpracoval slovenský sémiotik Tibor Žilka. Z metodologického hlediska práci také prospěl důraz na interdisciplinární přístup ke zkoumané problematice, který navazuje na tradice Nitranské školy, konkrétně koncept arcitextuální tematologie, jež prostřednictvím svých výzkumů usilovala o kategoriální a interpretační uchopení „existenciální strategie tematicky ikonizované ve fiktivních světech“. Autorův interpretačně koncipovaný výzkum, opírající se o kontextuální a komparativní přístup, podle mého názoru pozitivně obohatil současný stav zkoumané problematiky o nové poznatky i potenciální hypotézy v oblasti výkladu kompoziční a obsahové struktury filmových děl a jejich předloh. Zamyslíme-li se nad habilitační prací z této perspektivy, pak ji lze vnímat jako cenný příspěvek k teorii audiovizuální kultury v kontextu dekonstrukce historie a tradičních filmových mýtů

Práce má logickou strukturu, která je v souladu s vytýčenými cíli i použitými metodami. V první kapitole věnované „*Vymezení problematiky*“ autor kompetentně seznamuje čtenáře s klíčovými pojmy, teoretickými a metodologickými přístupy, které jsou spjaty s výzkumy historického filmu. Oceňuji jeho snahu analyzovat různé dimenze zkoumané problematiky, zejména jeho úvahy na téma „kulturní identity v kontextu slovenské audiovizuální kultury“. Za inspirativní považuji také jeho úvahy na téma vztahu literatury a filmu nebo hlubší teoretické zamyšlení nad fenomény ideologické propagandy a postmoderní dekonstrukce.

Ve druhé kapitole, výstižně nazvané „*Jánošíkovský mýtus v (Česko)Slovenské kinematografii*“, již autor přechází k teoretické analýze a interpretaci jednoho z nejtypičtějších a nejpoblábnějších slovenských mýtů, transformovaného do filmových děl Jaroslava Siakéla (1921), Martina Friče (1935) a Paľa Bielika (1962–1963). Autor zde zdařile postihuje vliv motivů a dramatické zápletky Mahenovy divadelní hry *Janošík* na populární a svým způsobem i kanonická filmová zpracování a heroizaci hlavního hrdiny. O to více je cenná prezentace děl, které již v sobě zahrnují dekonstrukci jánošíkovského mýtu na úrovni parodického muzikálu (*Pacho, hybský zbojník*) nebo animovaného filmu (*Zbojník Jurko*). K interpretačnímu posunu kulturních stereotypů spjatých s postavou Jánošíka přispěl i postmoderně koncipovaný snímek *Jánošík – Pravdivá historie*. Podle mého názoru lze souhlasit s autorem, že právě tento film poskytl nejkomplexnější pohled na postavu Jánošíka, ale současně také přispěl k vytváření

nových mýtů, ve kterých dochází k transformaci folklorní tradice do kulturní konstrukce oslovující široké globální publikum.

Ve třetí kapitole habilitační práce nazvané „*Reflexe života a díla Cyrila a Metoděje v televizní a filmové tvorbě*“ autor obrátil pozornost k audiovizuální prezentaci známých církevních věrozvěstů. Správně upozornil na historický kontext prezentace těchto „hrdinů náboženského života“, konkrétně na limitovaný zájem o prezentaci jejich života a díla v době socialistického Československa a následnou porevoluční změnu v postoji televizních, dokumentárních a filmových tvůrců k těmto významným historickým osobnostem. Štefan Timko se komparativním způsobem zdařile zhostil srovnání filmů vzniklých před rokem 1989 (*Solúnski bratia*, 1988) a filmu z roku 2013 (*Cyril a Metod – Apoštoli Slovanov*) nebo dokumentárních filmů věnovaných věrozvěstům z let 2013 až 2014. Upozornil ale na to, že audiovizuální dekonstrukci se nevyhnula ani cyrilo-metodějská legenda, která byla vtipně reinterpretovaná například prostřednictvím animovaných filmů.

Čtvrtá kapitola práce „*Holokaust a perzekuce židovského obyvatelstva v poválečné slovenské kinematografii*“ je věnovaná filmové reflexi židovského utrpení v době druhé světové války. Na pozadí celé řady filmů, s důrazem na díla ikonická, jako jsou *Organ* (1964), *Obchod na korze* (1965), *Námestie svätej Alžbety* (1965), *Nedodržený sľub* (2009) nebo *Správa* (2021) se autor zamýšlí nad inspiračními zdroji těchto filmových děl, jejich poselstvím a místem v kontextu globální kinematografie. Výstižně upozorňuje na roli historických a ideologických faktorů, které utvářely osudy hlavních hrdinů filmu i politický a sociokulturní vliv doby, kdy tato díla vznikala.

Pátá kapitola habilitační práce, nazvaná „*Alexander Dubček jako ústřední postava srpna 1968 v hrané filmové a televizní tvorbě*“, je věnována televizní reflexi života a díla tohoto politika jako vedoucí osobnosti Pražského jara. Předmětem analýzy a interpretace se stala dvě filmová díla, konkrétně epizoda *Musíme se dohodnout* z televizního seriálu *České století* (2014) a slovenský hraný film *Dubček – Krátká jar, dlhá zima* (2018). K reflexi těchto filmových děl přispěla autorova snaha zasadit je do komparativního vztahu k Dubčekově autobiografii – *Náděj zomiera posledná* (1993). resp. k románu Ľuboša Juríka *Dubček. Rok dlhší jako storočie* (2015). Provedené analýzy prokázaly, že politický význam Dubčeka a jeho historického odkazu pro Českou nebo Slovenskou republiku, do značné míry závisí na optice, z níž je tato osobnost hodnocena. Podobně jako při hodnocení filmových děl, věnovaných předcházejícím osobnostem, se prokázala role historického a sociokulturního kontextu, který vede k relativizaci nebo dokonce dekonstrukci idejí, hodnot a norem, s nimiž jsou konkrétní lidé spojováni.

Ať už zaujmeme k tématu vývojových proměn kulturotvorných narativů pozitivní nebo negativní postoj, je zřejmé, že se jedná o tvořivou práci, která inspiruje a svým tématem i způsobem zpracování splňuje kritéria kladená na habilitační práci.

Hodnocení habilitační práce

- Autor si vybral velice náročné a současně kulturologicky nosné téma, jehož zpracování si vyžádalo zpracování velkého množství odborných prací i zhlédnutí relevantních televizních a filmových děl. Podle mého názoru Štefan Timko ve své práci úspěšně aplikoval princip interdisciplinarity a kontextuální analýzy, který je pro současnou vědu o člověku, společnosti a kultuře naprosto nezbytný.
- Autor prokázal vysokou úroveň formálního i obsahového zpracování práce. Habilitační práce je napsaná kultivovaným odborným jazykem. Teorie i metody, které uplatnil, splňují požadavky odborné vědecké práce. Práce je vybavena odpovídajícím poznámkovým aparátem a bibliografie i obrazová příloha svědčí o invenci a kompetenci autora.
- Přínos práce lze vidět jak ve formulování a řešení nosného výzkumného tématu, tak v edukační rovině. Úhel pohledu, který při zpracování práce autor zvolil, lze označit za „nadčasový“. Problematika vlivu médií, v tomto případě filmové a televizní tvorby na vnímání a interpretaci světa, představuje vysoce aktuální téma. Edukační rozměr práce lze vidět v jejím využití v přednáškách věnovaných vizuální kultuře. V případě, že bude autor na tématu dále pracovat, doporučuji práci rozšířit o sociologickou a antropologickou perspektivu.
- Práce má promyšlenou logickou strukturu a je napsaná čistým jazykovým stylem. Po stránce obsahové přináší nové pohledy na fenomén sociální konstrukce historické reality. Po stránce formální jsem neseznal žádné nedostatky.

Závěr: Doporučuji, aby byl Mgr. art. Štefanovi Timkovi, PhD. udělen vedecko-pedagogický titul docent.

V Praze dne 6.2. 2024

doc. PhDr. Václav Soukup, CSc.